

ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΡΟΔΙΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

§§ 1-2

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1.1. Ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. *διδόναι παροησίαν*: Τι επιθυμεί να τονίσει με τη φράση αυτή ο Δημοσθένης;
2. Ποια ήταν τα *βέλτιστα* για τα οποία κάνει λόγο ο Δημοσθένης στο προσοίμιο;
3. *ἅπαντες ὑπάρχειν ἐγνωκότες*: Ποια εντύπωση προσπαθεί να προκαλέσει ο Δημοσθένης στους Αθηναίους χρησιμοποιώντας τη φράση αυτή σε συνδυασμό με την έκφραση: *διδάξαι τὰ βέλτιστα*; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
4. Να εντοπίσετε τα σημεία του κειμένου όπου ο Δημοσθένης κολακεύει ή κατηγορεί τους Αθηναίους.
5. Γιατί ο Δημοσθένης νομίζει ότι οι Αθηναίοι πρέπει στην παρούσα περίπτωση να χρωστούν ευγνωμοσύνη στους θεούς;
6. α) Ποια σημασία έχει η λέξη *ἕβρις* για τους αρχαίους Έλληνες και β) τι θεωρεί στο συγκεκριμένο κείμενο *ἕβριν* ο Δημοσθένης;
7. Να εντοπίσετε τις λέξεις του κειμένου με τις οποίες ο Δημοσθένης χαρακτηρίζει την αρνητική στάση ή συμπεριφορά άλλων Ελλήνων απέναντι στους Αθηναίους.
8. Τι θέλει να επισημάνει ο Δημοσθένης, κατά τη γνώμη σας, με τη χρήση των λέξεων και φράσεων: *διαβαλλόντων, βλασφημίας, δόξης καλῆς* στο χωρίο: *τὰς παρὰ τῶν διαβαλλόντων ... ἀπολύσασθαι*;
9. Κατά τον Δημοσθένη, σε τι θα ωφελήσει τους Αθηναίους η ενδεχόμενη απόφασή τους να συγχωρήσουν τους Ροδίους για την προγενέστερη στάση των τελευταίων απέναντι στην Αθήνα;
10. Ποια σημασία έχει η πράξη (το «πράττειν») με βάση όσα αναφέρει ο Δημοσθένης στο συγκεκριμένο κείμενο; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
11. Ποια συναισθήματα για τους Ροδίους έχουν οι Αθηναίοι, σύμφωνα με όσα υπαινίσσεται ο Δημοσθένης και πώς προσπαθεί να τα μεταβάλει;

12. Οι γενικότεροι στόχοι του προοιμίου ενός ρητορικού λόγου είναι:
- α) η εύνοια
 - β) η προσοχή και
 - γ) η κατατόπιση των ακροατών.
- Να εντοπίσετε τα συγκεκριμένα σημεία στο προοίμιο που υπηρετούν αυτούς τους στόχους και να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.
13. Στο προοίμιο προσπαθώντας ο Δημοσθένης να αποσπάσει την εύνοια των Αθηναίων: α) ποια στάση τηρεί απέναντί τους, β) ποιους κατηγορεί και γ) πώς παρουσιάζει τον εαυτό του;
14. Από ποια σημεία του κειμένου μπορεί να θεωρηθεί ότι ο Δημοσθένης ασκεί προσεκτική κριτική στη συμπεριφορά των Αθηναίων²;
15. Ποιοι είναι οι θεματικοί άξονες των §§ 1-2;
16. Πώς λέγεται το τελευταίο τμήμα του προοιμίου και ποιο στόχο έχει;

1.2. Συνδυασμός ερωτήσεων σύντομης απάντησης και ελεύθερης ανάπτυξης

1. α) Πρέπει, κατά τη γνώμη σας, στη ρητορική η «παρηγορία» να συνδυάζεται με το «μέτρον» (μετριοφροσύνη, ορθοφροσύνη);
β) Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
2. *διαβάλλοντες*: Τι επιθυμεί να δηλώσει ο ρήτορας και γιατί χρησιμοποιεί τη λέξη αυτή;
3. Ο Δημοσθένης στο προοίμιο, κατά τη γνώμη σας, προσπαθεί να αποσπάσει την εύνοια των ακροατών του; Αν ναι, με ποιους τρόπους προσπαθεί να το επιτύχει αυτό;
4. Στο προοίμιο ο Δημοσθένης χρησιμοποιεί το α' ενικό και το β' πληθυντικό πρόσωπο. Νομίζετε ότι καταφέρνει να δημιουργήσει μια ισορροπία ανάμεσα στο «εγώ» και στο «εσείς»; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
5. Να χαρακτηρίσετε το ύφος του Δημοσθένη στο προοίμιο και να αιτιολογήσετε τους χαρακτηρισμούς σας.

² Για τη ρητορική τέχνη του Δημοσθένη βλ. Κ. Τσάτσος, *Δημοσθένης*, εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα ²1983, σσ. 341-351.

1.3. Ασκήσεις αντικειμενικού τύπου

1. Σε ποιους αναφέρεται καθεμιά από τις παρακάτω φράσεις του κειμένου που δηλώνονται στη στήλη Β; Να σημειώσετε Χ σε κάθε αντίστοιχο τετράγωνο της στήλης Α, αν πρόκειται για τους Αθηναίους, ή της στήλης Γ, αν πρόκειται για άλλους.

A	B	Γ
	<i>χάριν τοῖς θεοῖς ὀφείλιν</i>	
	<i>διὰ τὴν αὐτῶν ὕβριν</i>	
	<i>ἔχειν τὰς ἐλπίδας</i>	
Αθηναῖοι	<i>τῶν διαβαλλόντων</i>	Ἄλλοι
	<i>(τὰς) βλασφημίας</i>	
	<i>δόξης καλῆς</i>	
	<i>διδόναι παρορησίαν</i>	
	<i>τῆς αὐτῶν σωτηρίας</i>	
	<i>πράττειν ταῦτα</i>	

2. Να συνδέσετε τους αριθμούς της στήλης Α με τα γράμματα της στήλης Β. Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν³.

A	B
1. <i>ἐγὼ δ' ... τὸ διδάξει ... ἀλλὰ τὸ πείσαι</i>	α. υπερβατό
2. <i>τὰς παρὰ τῶν ... βλασφημίας</i>	β. λιτότητα
3. <i>ἄξιον (δ' ἡσθῆναι)</i>	γ. συνεκδοχή
4. <i>ὑπάρχειν ἐγνωκότες</i>	δ. περίφραση
5. <i>οὐ πάλαι</i>	ε. αντίθεση
	στ. μετωνυμία
	ζ. βραχυλογία ⁴

³ Για την ερμηνεία των σχημάτων λόγου μπορείτε να δείτε και τα σχολικά βιβλία: α) *Συντακτικό της Νέας Ελληνικής*, Α', Β' και Γ' Γυμνασίου, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1997, σσ. 165-181, β) Α. Β. Μουμιτζάκη, *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής*, Α', Β', Γ' Λυκείου (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο), Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1996, σσ. 169-181, καθώς και στο βιβλίο του Β. Θ. Θεοδωρακόπουλου *Εισαγωγή στην Αττική Ρητορεία*, εκδ. «Επικαιρότητα», Αθήνα 1989, σσ. 123-131.

⁴ 1ε, 2α, 3ζ, 4δ, 5β.

3. Να σημειώσετε X στο αντίστοιχο τετράγωνο για να δηλώσετε το ορθό ή το εσφαλμένο.

Ο Δημοσθένης απευθυνόμενος προς τους Αθηναίους στο προοίμιο του λόγου του:

	Σωστό	Λάθος
α) επιπλήττει το ακροατήριό του.	☐	☐
β) αναγνωρίζει τη δυσκολία του να πείσει τους Αθηναίους.	☐	☐
γ) δείχνει σεβασμό προς τους Αθηναίους, αλλά διατυπώνει με σαφήνεια και θάρρος τη γνώμη του.	☐	☐
δ) δεν κάνει κανένα λόγο για την υπόθεση των Ροδίων.	☐	☐
ε) επαινεί τους Αθηναίους γιατί πάντοτε υλοποιούν αμέσως τις αποφάσεις που ψηφίζουν.	☐	☐
στ) εκφράζει την άποψη ότι οι Αθηναίοι πρέπει να αποκαταστήσουν την καλή τους φήμη με την ευκαιρία δράσης που τους παρουσιάζεται τώρα.	☐	☐

1.4. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ελεύθερης ανάπτυξης

1. Α. Να σημειώσετε X στο αντίστοιχο τετράγωνο για να δηλώσετε το ορθό ή το εσφαλμένο.

Το ύφος το οποίο χρησιμοποιεί ο Δημοσθένης απευθυνόμενος (§§ 1-2) στους Αθηναίους είναι:

	Σωστό	Λάθος
α) προκλητικό.	☐	☐
β) διδακτικό.	☐	☐
γ) προτρεπτικό.	☐	☐
δ) αλαζονικό.	☐	☐
ε) προσβλητικό.	☐	☐
στ) ικετευτικό.	☐	☐
ζ) αυστηρό.	☐	☐

Β. Να αιτιολογήσετε την επιλογή ενός χαρακτηρισμού που θεωρείτε ως ορθό.

2. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. *ήγοῦμαι, βλασφημία, δόξα*: Να δώσετε τις σημασίες των λέξεων στην αρχαία και στη νεότερη εποχή.
2. *ῥβρις*: α) Ποια είναι η σημασία της λέξης στην αρχαία ελληνική; β) Να γράψετε στη νέα ελληνική δύο λέξεις ετυμολογικά συγγενείς και με τη σημασία τους να σχηματίσετε μια φράση ή πρόταση για καθεμιά.
3. *καιρῶ*: Ποια σημασία έχει η λέξη «*καιρός*» γενικά και ποια στο συγκεκριμένο κείμενο;
4. Ποιες λέξεις του κειμένου (§§ 1-2) έχουν ετυμολογική συγγένεια με τις παρακάτω: *δάσκαλος, βελτιωμένος, πειθῶ, ηδονή, βρισιά, κατάλυση, διαβολή, επίγνωση, συμβάν, ηγέτης*.
5. Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις με λέξεις παράγωγες (απλές ή σύνθετες) του β' συνθετικού της λέξης *διαβάλλω* (*βάλλω*)⁵:
 - Αυτά που είπε εναντίον μου ήταν και αποδείχτηκαν καθαρά ψέματα.
 - Τα αποτελέσματα του διαγωνισμού για την πλήρωση είκοσι κενών θέσεων στην εταιρεία θεωρήθηκαν και ακυρώθηκαν επειδή δεν τηρήθηκαν τα εχέγγυα διεξαγωγής του.
 - Λόγω της απαράδεκτης διαγωγής του κατά τη διάρκεια του μαθήματος από την τάξη.
 - Οι μαθητές που μετείχαν στη θεατρική ομάδα του σχολείου έντονη προσπάθεια να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους.
 - Δεν τέλειωσε την εργασία του ακόμη επειδή εντωμεταξύ ένα άλλο ζήτημα, το οποίο απαιτούσε άμεση επίλυση.
 - Στην Καινή Διαθήκη περιέχονται πολλές που χρησιμοποίησε ο Ιησούς για να μιλήσει και να διδάξει με τρόπο αλληγορικό.

⁵ Λεξιλόγιο: Οι μαθητές μπορούν να επιλέξουν από τις εξής λέξεις κάνοντας τις απαραίτητες γραμματικές μετατροπές: *αδιάβλητος, αποβάλλω, διαβλητός, διαβολή, καταβάλλω, παρεμβάλλω, παραβάλλω, παραβολή*.

- Όταν εσύ το ήθος των δύο παιδιών, θα διαπιστώσεις ότι σαφώς είναι καλύτερος ο Γιάννης.
6. Να συμπληρώσετε τα κενά με λέξεις ομόρριζες της λέξης «καιρός» (απλές ή σύνθετες) στις ακόλουθες φράσεις⁶:
- Έχασε μια μεγάλη να αγοράσει φθηνά ένα σπίτι.
 - Το θέμα του τερματισμού ενός πολέμου βρίσκεται πάντα στην
 - Είναι γιατί όσα πετυχαίνει δεν οφείλονται στην αξία του, αλλά στο ότι επωφελείται από τις ευκαιρίες που του παρουσιάζονται.
 - Η αστυνομία κατάφερε πλήγμα στα κυκλώματα των κακοποιών.
 - Θα εξαρτηθεί από τις συνθήκες αν θα πάμε εκδρομή το Σαββατοκύριακο.
 - Από την ασυνήθιστη για την εποχή έγιναν πολλές καταστροφές στις γεωργικές καλλιέργειες. Σε πολλές περιοχές έπεσε χαλάζι.
 - Δεν να παρακολουθήσω αυτή την ωραία εκδήλωση λόγω φόρτου εργασίας.
 - Πάντα για να πλήξει τα συμφέροντα του ανταγωνιστή του.

3. Παραδείγματα εργασιών για το σπίτι

1. Να συγκρίνετε το περιεχόμενο του προοίμιου του λόγου «Ἐπεὶ τῆς Ῥοδίων Ἐλευθερίας» με το προοίμιο του λόγου του «Ἐπεὶ Μεγαλοπολιτῶν» και να επισημάνετε ομοιότητες και διαφορές μεταξύ τους.
2. Ποια στοιχεία του κειμένου αποδεικνύουν ότι οι §§ 1-2 αποτελούν το προοίμιο του λόγου;

⁶ Λεξιλόγιο: Οι μαθητές θα επιλέξουν από τις εξής λέξεις κάνοντας τις απαραίτητες γλωσσικές-γραμματικές μετατροπές: *ευκαιρία, ευκαιρώ, επικαιρότητα, κακοκαιρία, καιρικός, καιρίος, καιροσκόπος, καιροφυλακτώ.*

3. τὸ διδάξαι, τὸ πείσαι: Τι σημαίνουν οι φράσεις αυτές, προς ποιους απευθύνονται, τι θεωρεί χρέος του ο Δημοσθένης απέναντι στο ακροατήριό του και πώς τον χαρακτηρίζετε γι' αυτό⁷;

⁷ Βλ. και Παράρτημα, απόσπασμα από τη βιβλιογραφία, αριθ. 1, 2 και 3.

4. Με ποιον τρόπο επέλεξαν τον αγορητή στις συνεδριάσεις της εκκλησίας του δήμου στην αρχαία Αθήνα; Η χρήση του δικαιώματος να ομιλήσει κάποιος Αθηναίος, ποια σχέση έχει με την *ισηγορία* και την *παρρησία*;
5. Με βάση το περιεχόμενο των §§ 1-2 να χαρακτηρίσετε το ύφος και την ποιότητα του λόγου (ως ιδιαίτερου τρόπου έκφρασης) του Δημοσθένη αιτιολογώντας τους χαρακτηρισμούς σας⁸.

Δημοσθένης και Αισχίνης. Σχέδιο του B. Pinelli

⁸ Παρόλο που μπορούμε να βρούμε σχήματα λόγου (ή αλλιώς «ρητορικά σχήματα») στους λόγους του Δημοσθένη, εντούτοις πρέπει να επισημανθεί ότι οι λόγοι του είναι γενικά λιτοί στα γλωσσικά ή εκφραστικά μέσα και «αυτή ακριβώς η γυμνότητά τους (από κάθε στόλισμα)» κατά τον Κων/νο Τσάτσο («Δημοσθένης» 1983, σ. 347) «τους χάρισε την απaráμιλλη αισθητική τους ποιότητα» (π.χ. «μιάταια αναζητάμε επιθετικούς προσδιορισμούς στο Δημοσθένη, όπως βρίσκουμε στον Κικέρωνα» [ό.π. σ. 345]). Παρ' όλ' αυτά ο λόγος του Δημοσθένη χαρακτηρίζεται από «αισθητική τελειότητα», την οποία ο Κων/νος Τσάτσος αποδίδει στην προσπάθεια του Δημοσθένη να πείσει το ακροατήριό του, τους «κοινούς πολίτες» της Αθήνας του 4^{ου} π.Χ. αιώνα, που «ενθουσιάζονταν στο θέατρο με τους στίχους του Ευριπίδη και του Αριστοφάνη» και οι οποίοι «είχαν, μέσα στην απλοϊκότητά τους, αποκτήσει υποσυνείδητα ένα αισθητικό αισθητήριο υψηλής ποιότητας» (ό.π. σ. 347). Ο λόγος του Δημοσθένη είναι υψηλός, όχι μόνο για την ωραιότητά του, αλλά και για το υψηλό του ήθος το οποίο συνδέεται με το «πικρό και στυγνό των απόφθεγμάτων του» (του Δημοσθένη), αλλά και με το «πάθος» του και το όραμά του της δοξασμένης Αθήνας (ό.π. σ. 348). Σημειώνουμε ακόμη ότι στο λόγο του Δημοσθένη διακρίνουμε μια πυκνότητα έκφρασης αντίστοιχη με αυτήν του Θουκυδίδη (ό.π. σ. 345), η οποία, κατά τη γνώμη μας, επιτρέπει στο Δημοσθένη, ακόμη και σε μικρό τμήμα ομιλίας του, να περιλάβει πολλά θέματα, επιχειρήματα κλπ. και έτσι να δημιουργήσει μια έντονη ροή λόγου.